

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Кафедра теорії та історії держави і права факультету № 1

ПРОГРАМА
навчальної дисципліни «Філософія права»
обов'язкових компонент освітньої програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

081 Право (поліцейські)

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2022 р. № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2022 р. № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 1
Протокол від 17.08.2022 р. № 8

Розглянуто на засіданні кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 (протокол від 04.08.2022 № 9).

Розробники:

Професор кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Загуменна Ю. О.

Рецензенти:

1. Професор кафедри міжнародного і європейського права Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Гавриленко О.А.
2. Професор кафедри конституційного і міжнародного права факультету №4 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Войціховський А.В.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма обов'язкової навчальної дисципліни «**Філософія права**» складена відповідно до освітньої програми другого рівня вищої освіти за спеціальністю 081 Право (поліцейські).

Навчальна дисципліна «Філософія права» є базовою світоглядною дисципліною при підготовці фахівців – правознавців та правоохоронців. Філософсько-правове знання є граничним знанням про право, воно найбільш загальне і універсальне, прагне розкрити внутрішній зміст права і пов'язаних із ним соціальних інститутів – передусім держави. Воно є фундаментом, каркасом всього знання і уявлення правника про право; філософія права навчає юриста тому хто є людина в праві, як воно пізнається, як встановлюється у ньому істина, які при цьому здійснюються інтелектуальні процедури, у чому цінність права і що таке цінності у праві, чим обумовлена правова поведінка людини – й іншими найбільш загальними, важливими питаннями, більше того, вона знайомить з різноманітними поглядами і відповідями на них. Про ступінь універсальності й загальності філософсько-правового знання свідчить хоча б те, що найбільш фундаментальна з правничих дисциплін – загальна теорія держави і права (чи, як поширено у сучасному правознавстві – права і держави) викладає свій матеріал, маючи на увазі, що на основні філософсько-правові питання вже дана та чи інша відповідь.

Цільова спрямованість дисципліни «Філософія права» передбачає дослідження смислу права, його сутності і поняття, його основ і місця в житті людини і суспільства. Сучасний етап в розвитку суспільства характеризується поширенням гуманістичних тенденцій, що зумовлює зростання ролі філософії права в системі гуманітарних наук і вітчизняної вищої освіти. Зростає також значення цієї дисципліни у всьому процесі формування та ствердження в суспільстві цінності права, свободи, рівності та справедливості.

Навчальна дисципліна «Філософія права» - це юридична дисципліна, яка передбачена для вивчення типовим навчальним планом Міністерства освіти і науки України. Курс «Філософія права» є складовою вищої юридичної освіти і науки.

Предмет вивчення навчальної дисципліни «**Філософія права**» є світоглядна (ідеальна) форма пізнання права, розуміння і затвердження його сенсу, цінності і значення в житті окремої особи і суспільства в цілому, співвідношення філософсько-правового осмислення права з іншими підходами до його осягнення.

Міждисциплінарні зв'язки: Дисципліна «Філософія права» вивчається: на денній формі навчання пов'язана, передусім з теорією держави і права, а також з історією держави і права України, історією держави і права зарубіжних країн, історією політичних та правових учень, юридичною компаративістикою, галузевими юридичними дисциплінами. Вивчення філософії права – важливий напрям юридичної освіти. Ця дисципліна

розвиває правову культуру юриста і дає глибокі знання прикладного характеру, які знадобляться кожному громадянину України як у професійній діяльності, так і поза нею.

В межах філософії права майбутні фахівці отримують філософсько-правові знання про сутність права і закону та механізм виникнення правового закону, а також сутність держави та механізм її перетворення в правову державу.

Програма навчальної дисципліни складається з таких тем:

Тема №1. Філософія права: предмет та завдання.

Тема №2. Філософсько-правові вчення Стародавнього Сходу.

Тема №3. Філософсько-правова думка Античності.

Тема №4. Особливості філософсько-правової думки в епоху Середньовіччя.

Тема №5. Філософсько-правові вчення в Західній Європі у XIV–XVII століттях.

Тема №6. Філософсько-правові вчення Нового часу.

Тема №7. Філософія права Новітнього періоду.

Тема №8. Вітчизняна філософсько-правова думка: традиції, світоглядно-методологічні витоки, ідеї.

Тема № 9. Онтологія права.

Тема № 10. Гносеологічні аспекти права.

Тема № 11. Антропологія права. Філософія гендеру.

Тема № 12. Аксиологія права. Філософія злочину і покарання.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Метою** викладання навчальної дисципліни «Філософія права» є підготовка професіоналів, які мають високу правосвідомість та правову культуру, які в наступній діяльності зможуть володіти необхідними знаннями і практичними навичками для вирішення конкретних питань з юриспруденції; отримання майбутніми фахівцями філософсько-правових знань, формування у них філософсько-правового способу мислення, адекватного сучасній демократичній системі, набуття навичок аналізу реальних правових процесів і вміння приймати обґрунтовані рішення з приводу правових проблем, пов'язаних з їх подальшою практичною діяльністю.

1.2. Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Філософія права» є формування у здобувачів вищої освіти, як майбутніх юристів, знань, вмінь та навичок, які відповідають вимогам освітньо-наукової програми підготовки бакалаврів за спеціальністю 081 «Право».

1.3. Згідно з освітньою програмою здобувачі вищої освіти повинні:

знати:

- 1) об'єкт, предмет і методи філософії права,
- 2) понятійно-категоріальний апарат філософії права;
- 3) основні світові та українські філософсько-правові школи, напрями,

головні типи та концепції праворозуміння;

4) сутність та смисл права як міри свободи особи в її взаємовідносинах із державою, владою, законом;

5) особливості взаємодії права та філософії права як форм суспільної свідомості;

6) світоглядні та методологічні аспекти становлення європейського права;

вміти:

1) визначати ціннісно-нормативні принципи аналізу різних типів праворозуміння;

2) формувати особисту політичну і громадянську позиції, розвивати власну правову та політичну культуру;

3) об'єднувати методологічні можливості філософського та правового підходів щодо актуальних проблем розвитку правової реальності;

4) аналізувати основні філософсько-правові та юридичні категоріальні концепти не тільки в історичному контексті, але й в аспекті розбудови України як держави, враховуючи реформу правової системи;

5) спираючись на глибоке усвідомлення змісту універсального загальноєвропейського та українського конституційного принципу верховенства права, застосовувати його у сув'язі (узгодженості) з принципами верховенства Конституції та закону.

1.4. Форма підсумкового контролю екзамен.

а вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин / 4 кредити ECTS.

1.5. Програмні компетентності:

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни:		
Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі правничої діяльності.	
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК.1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
	ЗК.2	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
	ЗК.3	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
	ЗК.7	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями
	ЗК.11	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

	ЗК.12	Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.
	ЗК.13	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.
Спеціальні компетентності (СК)	СК.1	Здатність застосування знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.
	СК.2	Знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів.
	СК.3	Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи.
	СК.7	Здатність застосовувати знання завдань, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів, щонайменше з таких галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, кримінальне і кримінальне процесуальне право.
	СК.8	Здатність застосовувати правові принципи та доктрини.
	СК.12	Здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції.
	СК.13	Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.
Програмні результати навчання (ПРН)		
ПРН.03. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.		
ПРН.05. Давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю.		
ПРН.06. Оцінювати недоліки і переваги певних правових аргументів, аналізуючи відому проблему.		
ПРН.07. Скласти та узгоджувати план власного прикладного дослідження і		

самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами.
ПРН.18. Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.
ПРН.12. Доносити до респондента матеріал з певної правової проблематики доступно і зрозуміло.
ПРН.19. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів
ПРН.20. Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки.

2. Короткий опис змісту навчальної дисципліни

Тема №1. Філософія права: предмет та завдання.

Поняття філософії права. Філософія права як світогляд, наука та навчальна дисципліна. Історичний характер становлення і формування філософії права як міждисциплінарної галузі наукового знання. Структура філософії права. Філософія права у системі наук, її основні питання і функції.

Методологічні проблеми філософії права. Сутність методології права та її рівні. Методологія пізнання права та методологія юридичної практики (правотворчість та правозастосування).

Практичне значення філософії права у підготовці майбутніх поліцейських.

Тема №2. Філософсько-правові вчення Стародавнього Сходу.

Філософсько-правові вчення Стародавнього Сходу. Формування перших уявлень про право на Стародавньому Сході. Міфологічні, релігійні, етично-філософські тексти. Витоки державно-правових вчень у Стародавньому Єгипті та Межиріччі.

Політико-правові вчення у Стародавній Індії. Особливості філософсько-правової думки Стародавньої Індії у «Законах Ману». Зародження ідеї теократичної держави. Чернецька ідеологія буддизму та її еволюція.

Розуміння права у філософських ученнях Стародавнього Китаю. Даосизм як «правильний життєвий шлях людини чи народу». Уявлення про всесвітній лад і порядок Конфуція. Правові погляди китайських легістів.

Тема №3. Філософсько-правова думка Античності.

Загальна характеристика філософсько-правової думки Стародавньої Греції. Філософсько-правова думка раннього періоду (IX–VI ст.ст. до н.е.). Період розквіту давньогрецької філософсько-правової думки (V - перша половина IV в. до н. е.). Філософсько-правова думка періоду еллінізму (друга половина IV–II в. до н. е.). Гомер про справедливість та звичай, звичаєве право у поемах «Іліада», «Одіссея». Гесіод у поемі «Теогонія». «Труди і дні» про ідею права, справедливості. Геракліт та його діалектика і право розуміння. Піфагор та справедливі закони. Вчення Демокріта про закони.

Філософсько-правові та політичні вчення Стародавнього Риму: загальна характеристика, основні етапи їх розвитку. Природно-правове вчення Цицерона. Погляди на право римських філософів – стоїків. Римські юристи про право.

Тема №4. Особливості філософсько-правової думки в епоху Середньовіччя.

Основні риси філософсько-правової думки західноєвропейського середньовічного суспільства. Філософсько-правові погляди А. Августина. Вчення Т. Аквінського про державу і право. Формування доктрини канонічного права. Середньовічні єресі.

Формування та розвиток мусульманської правової думки. Політико-правові ідеї Корана і Суні.

Тема №5. Філософсько-правові вчення в Західній Європі у XIV–XVII століттях.

Особливості розвитку філософсько-правової думки в епоху Відродження та Реформації. Данте про право. Теорія всесвітньої монархії. Державно-правові погляди про сутність законів і форми держави М. Падуанського. Філософсько-правові вчення Н. Макіавеллі. Вчення Ж. Бодена про державу. Теорія державного суверенітету. Формування утопічної течії у філософії права: Т. Мор, Т. Кампанелла.

Погляди М. Лютера на право і державу. Право і держава у віровченні Ж. Кальвіна. Тираноборчі ідеї щодо держави і права Е. Ла Боесі. Зародження державно-правової думки Нового часу.

Тема №6. Філософсько-правові вчення Нового часу.

Філософсько-правові вчення Франції в період Нового часу. Загальний зміст державно-правового вчення Ш.Монтеск'є. Теорія поділу влади Ш.Монтеск'є, її зміст і значення. Теорія народного суверенітету Ж. Ж. Руссо. Теорія суспільного договору Ж. Ж. Руссо. Філософсько-правова думка доби Великої французької революції. Закладення основ правового позитивізму формуванням філософського позитивізму. Вчення про суспільство О. Конта.

Розвиток філософсько-правової думки німецького Просвітництва. Філософія права німецької класичної філософії. Філософсько-правові погляди Й. Фіхте. Особиста свобода індивіда як база права. Свобода особи, правові відносини, право і держава. Філософсько-правове вчення Г. Гегеля, його система філософії права. Гегель про право і мораль, співвідношення права і закону. Громадянське суспільство і правова держава.

Розробка проблем права, державності і закону в філософії І. Канта. Сутність права, його співвідношення з законом. Право і мораль. Обґрунтування і розробка І. Кантом ліберальної теорії правової держави. Принцип розподілу влад в державі – реалізація ідеї категоричного імперативу І. Канта в сфері державності. Обґрунтування І. Кантом ідеї народного суверенітету. Абсолютна теорія покарання І. Канта.

Філософсько-правові вчення К. Маркса і Ф. Енгельса.

Загальна характеристика особливостей англійської філософсько-правової думки Нового часу. Філософсько-правова думка Англійської революції: загальні риси. Етатизм, суспільний договір та природне право у філософсько-правовому вченні Т.Гоббса. Загальна характеристика ліберальної теорії Дж. Локка. Розподіл влад і право за Дж. Локком. Формування англійського правового позитивізму. Правове вчення Дж. Остіна.

Особливості становлення державно-правової думки в Північній Америці. Поширення лібералізму, теорій природного права та суспільного договору в колоніях Британської Америки. Загальна характеристика поглядів

на право та державу Б. Франкліна. Бачення і розуміння державно-правових явищ Т. Джефферсоном. Формування поміркованого консервативного крила державно-правової думки в США: Дж. Адамс. Конституційно-правова теорія Дж. Медісона та її характеристика. Погляди В. Вілсона на міжнародне право.

Тема №7. Філософія права Новітнього періоду.

Загальна характеристика сучасної філософії права. Інтегративне праворозуміння як найбільш перспективний і евристично потужний напрям сучасної філософії права у світі.

Правові теорії соціологічного і позитивістського спрямування. Державно-правові концепції фашизму та націонал-соціалізму. "Чисте" вчення про право Г. Кельзена.

Філософсько-правові концепції «відродженого» природного права. Державно-правові теорії елітаризму і технократії. Ліберальна концепція держави. Психологічна теорія права Л. Петражицького.

Неопозитивістська концепція права Г. Харта. Філософсько-правове вчення аналітичної юриспруденції.

Тема №8. Вітчизняна філософсько-правова думка: традиції, світоглядно-методологічні витоки, ідеї.

Зародження філософсько-правової думки в Київській Русі. Етапи формування давньоукраїнської державності та її фіксація у письмових джерелах. Початок становлення української державності. Розквіт Київської Русі за Володимира Великого. Християнізація та державність. Утвердження української ранньофеодальної держави. Правові настанови Я. Мудрого та В. Мономаха

Українська філософсько-правова думка XVI - початку XVII століття. Роль Києво-Могилянської Академії в державотворенні і праві (П. Могила, Ф. Прокопович, С. Яворський)

Погляди на право козацько-гетьманської держави. Внесок Б. Хмельницького в українське державотворення. Роль І. Мазепи в боротьбі за українську державність. Філософсько-правові засади «Конституції» П. Орлика.

Державно-правові концепції українського Відродження. Морально-правова характеристика вчення Г. Сковороди.

Погляди на право українських мислителів XIX століття: Т.Шевченко, І. Франко, М.Драгоманов, Л.Українка. Кордоцентрична філософія права П. Юркевича. Філософсько-правова концепція Б. Кістяківського.

Сучасна українська філософія права: загальна характеристика.

Тема № 9. Онтологія права.

Онтологічна природа права. Правова реальність. Широке і вузьке значення поняття правова реальність. Онтологічна підстава права. Деонтичний світ (світ права і моральності).

Природне і позитивне право як основні структурні елементи правової

реальності. Основні підходи до розуміння природного права, його співвідношення з позитивним правом. Поняття природного права та позитивного права. Основні розбіжності між природним і позитивним правом. Розуміння змісту права і його проявів. Звичаєве право і правові доктрини як типи буття права.

Форми буття права: ідея права, закон, правове життя. Елементи правової реальності. Ідея права. Правова свідомість і правова культура. Структурні елементи ідеї права. Суб'єктивна (антропологічна) компонента, аксіологічна компонента, деонтична компонента. Закон (правові норми) та світ соціальних дій як елементи правової реальності. Інтегративні філософсько-правові вчення як підґрунтя комплексного і всебічного розуміння буття права. Значення філософсько-правового розуміння права для підвищення ефективності правотворення та нормотворення.

Тема № 10. Гносеологічні аспекти права.

Поняття правової гносеології, її роль у вирішенні філософських та теоретико-правових проблем. Предмет гносеології права. Особливості предметного поля правової гносеології: аналіз різних підходів щодо вирішення проблеми. Гносеологія та епістемологія права. Їх співвідношення.

Проблема істини в історії філософії. Істина в науці. Наука і її «свобода від цінностей». Філософська істина. Ціннісний характер філософської істини. Критерії перевірки істинності знань. Правова норма, істина і справедливість. Особливості пізнання права. «Мертве» і «живе» право. Істинне право. Пізнання істинності у праві. Ступені пізнання у праві: чуттєве (буденне), позитивно-наукове (формально-логічне), філософське («софійне»).

Істина і істинність в праві. Проблема пізнання істинності у праві. Догматизм та релятивізм в правовій гносеології. Гносеологічна антиномія норми права.

Специфічні риси правотворчості та її детермінанти. Правотворчість в сучасній Україні. Дискретно-континуальний характер пізнання права. Закон як неостаточна нескінченна істина. Перебільшена релятивність правотворчості в Україні. Казуїстичність українського законодавства, надмірна зарегламентованість суспільних відносин в Україні.

Тема № 11. Антропологія права. Філософія гендеру.

Предмет антропології права. Типи філософських антропологій. Природа людини і право. Уявлення про людину як про «розумного егоїста». *Homo sapiens*, *homo faber*, діонісійська людина, постмодерна людина, телеологія людини. Співвідношення філософської антропології, доктрини права і галузевої юриспруденції. Концепція *Homo sapiens* як методологічна підстава природного (різностжерельного) права. Концепція *Homo faber* як методологічна підстава позитивного права.

Право і свобода співвідношення категорій. Філософський зміст і обґрунтування прав людини. Права людини з позиції філософій права. Сенс прав людини, їх статус та критерії легітимізації. Максимальна та мінімальна

антропологія. Основний принцип обґрунтування прав людини з антропологічних позицій.

Особистість і право. Гуманістична природа права. Право крізь призму людських здібностей. Сутність людини юридичної.

Фундаментальні проблеми антропології права. Детермінізм і свобода волі. Інтелігібельний характер свободи. Каузальність і цілепокладання як види причинності у праві. Розум і воля.

Становлення теорії гендеру. Проблематика статі: виникнення та генеза. Егалітарні ідеї “Держави” Платона. Ідея природної ієрархії статей в Аристотеля. Ранньохристиянська рецепція статі. Усталення статевої ієрархії в філософії томізму. Проблема статі в контексті ренесансного гуманізму. Ідея природної рівності жінок і чоловіків у Т. Гоббса. Патріархальна теорія Філмера та її критика Дж. Локом. Рефлексія проблеми статі в Канта. Подолання статевої односторонності в філософії німецького романтизму.

Правові аспекти гендеру. Філософське ставлення до гендерної злочинності. Органи Національної поліції України в механізмі забезпечення гендерної рівності в Україні. Гендерна рівність і недискримінація.

Тема № 12. Аксіологія права. Філософія злочину і покарання.

Аксіологічне вчення права. Цінності в праві і право як цінність. Поняття «цінність права» у на сучасному етапі розвитку філософсько-правової думки.

Форми буття цінностей. Свобода як цінність. Право як форма свободи. Юридична та фактична свобода. Розуміння свободи в різні епохи, в різних системах права.

Справедливість як основна правова цінність. Право як нормативно-правова справедливість. Розуміння категорії справедливості в різні епохи.

Філософсько-правове розуміння злочину. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини. Генеза інституту покарання.

3. Рекомендована література

Основна:

1. Актуальні проблеми філософії права: посібник / О. М. Балинська, А. С. Токарська, В. А. Яценко; за заг. ред. О. М. Балинської. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 612 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/395>

2. Велика українська юридична енциклопедія : Т. 2 : Філософія права / редкол.: С. І. Максимов (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. Наук України ; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого: Право, 2017. 1128 с.

3. Головка О. М., Кагановська Т. Є. Історія вчень про право і державу. Підручник: у 2 ч. Ч.1. Зарубіжні країни. Харків: Колегіум, 2020. 848 с.

4. Захарцев С. І. Філософія і теорія права: монографія. Харків: Панов, 2015. 256 с.

5. Історія вчень про державу і право : підручник / за ред. проф. Г. Г. Демиденка, проф. О. В. Петришина. Х. : Право, 2009. 256 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009_2/IVDP_Demidenko_2009.pdf

6. Марченко О. В. Філософія права : навч. посібник. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. 304 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/628>

7. Методологія та інноватика загальнотеоретичної юриспруденції: монографія / [Ю. М. Оборотов, А. П. Овчиннікова, В. В. Завальнюк та ін.]; за ред. Ю. М. Оборотова. Одеса: Фенікс, 2019. 420 с.

8. Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового осмислення: монографія / за ред. О. Г. Данильяна ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2018. 350 с.

9. Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. : затверджено МОН України / О.Г. Данильян, О.П. Дзоббань, С.І. Максимов та ін.. Х.: Право, 2014. 208 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/4%20KURS/4/2/001start.htm.

10. Філософія права : навч. посіб. : рекомендовано МОН України / за заг. ред. М. В.Костицького, Б. Ф.Чміля; Нац. акад. внутр. справ України. Київ : Юрінком Інтер, 2000. 336 с.

Допоміжна:

1. Александрова О.С., Горбань О.В., Мартич Р.В. Філософія права: Навчально-методичний посібник. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020. 126 с

2. Антропологія права: навч. посіб. за ред. д-ра філос. наук, проф. В. І. Кушерця ; Ун-т сучас. знань. К. : Знання України, 2011. 223 с.

3. Бандурка О.М., Бандурка І.О. Злочинність і сучасність: Монографія. Харків: ХНУВС, Майдан, 2020. 408 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6885>

4. Бандурка О. М. Поліція в Україні: історико-правове дослідження (початок XVIII ст.-1917 р.) : монографія / О. М. Бандурка, В. А. Греченко, О.Н. Ярмиш. Х. : Золота миля, 2012. 616 с.

5. Баландые, Жорж. Політична антропологія. пер. з фр. О. Гуджен, О. Хома. К. : Альтерпрес, 2002. 252 с.

6. Бліхар В. С. Християнські засади державотворчих і правотворчих процесів в Україні : монографія, Львів : ЛьвДУВС, 2018. 160 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2662>

7. Веприцький Р. С. Феноменологія злочинності в регіоні : монографія. Харків : Золота миля, 2014. 322 с.

8. Грищук О.В. Філософія конституційних цінностей: монографія. Київ: «Компанія ВАІТЕ». 2019. 416 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/6/f/463419.pdf>

9. Вовк В. М. Бівалентність римської правової дійсності. Монографія. Полтава : Вид-во «Полтавський літератор», 2011. 352 с.

10. Гайдулін О. О. Філософія права. Європейські парадигми

праворозуміння: підруч. для вищ. військ. навч. закл. Київ: НУОУ імені Івана Черняхівського, 2019. 436 с.

11. Гендерні студії для майбутніх юристів і юристок: навч. програма; розроб.: Олена Уварова та ін.; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого у партнерстві з: Харків. жіноч. орг. «Сфера», за підтримки Представництва Фонду ім. Гайнріха Бюлля в Україні. Харків : Право, 2018. 75 с.

12. Завгородній В.А. Вплив практики Європейського суду з прав людини на юридичну діяльність в Україні: теоретичний, методологічний і прикладний аспекти : монографія / В.А. Завгородній. Дніпро: ДДУВС, 2020. 536 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/6685>

13. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки; Харків: Майдан, 2020. 618 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10053>

14. Історія держави та права України (1991-2019 роки) : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Майдан, 2019. 344 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6332>

15. Історія вчень про право і державу : хрестоматія, уклад., заг. ред. Г. Г. Демиденко. 2-е вид. допов. і змін. Харків : Легас, 2002. 123 с.

16. Історія держави і права України: хрестоматія-практикум / М.Ю. Бурдін, Є.С. Логвиненко, І.А. Логвиненко; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки. Харків: Майдан, 2021. 890 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10784>

17. Зозуля Є. В., Туренко О. С., Іванов І. В. Історія вчень про державу і право: навч. посіб. Херсон: «Олді-Плюс», 2018. 308 с.

18. Кислюк, К.В. Філософія : модульний курс : навч. посіб. для ВНЗ : Рекомендовано МОН України. Х. : Торсінг плюс. 2009. 416 с.

19. Кормич А. І. Історія вчень про державу і право: Навч. посібник. К.: Правова єдність, 2009. 312 с.

20. Кузьменко В.В. Теоретичні основи соціальних наукових проєктів античності : навч. посіб. / В.В. Кузьменко, В.А. Боняк, І.О. Сердюк ; ред. В.В. Кузьменко. Дніпро : ДДУВС, 2020. 96 с. URL: <http://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/5180>

21. Крижанівський А.Ф. Феноменологія правопорядку: поняття, виміри, типологія. Одеська національна юридична академія. О. : Фенікс, 2006. 196 с.

22. Левченко К. Б. Гендерне тяжіння: виклики та рішення. Харків: Фоліо, 2019. 318 с.

23. Логвиненко Є. С., Логвиненко І. А. Покарання в праві держав Стародавнього світу. Харків : ФОП Панов А.М., 2019. 252 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4932>

24. Меленко С. Г. Давньогрецькі витoki української філософсько-правової думки : монографія. Чернівці : Технодрук, 2013. 432 с.

25. Методологія в праві: монографія за заг. ред. І. Безклубого, Серія «Про українське право», Київ, Грамота, 2017. 658 с.

26. Нікколо Макіавеллі Державець. Переклад Є. Тарановського.

Видавництво «Фоліо», 2019. 121 с.

27. Оборотов Ю. М., Завальнюк В. В., Овчиннікова А. П. Методологія та інноватика загальнотеоретичної юриспруденції: монографія. Фенікс, 2019. С. 420.

28. Основи теорії гендеру: юридичні, політологічні, філософські, педагогічні, лінгвістичні та культурологічні засади: монографія / кол. авт.; ред. Л.Р. Наливайко, І.О. Грицай. Київ: Хай-Тек Прес, 2018. 348 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/4374>

29. Парасюк В.М. Філософські аспекти процесуальної діяльності слідчого: монографія. Л. : Львівський держ. ун-т внутрішніх справ, 2010. 240 с.

30. Парасюк В. М. Філософія права: словник слідчого. Львівський держ. ун-т внутрішніх справ. Л. : ЛьвДУВС, 2009. 172 с.

31. Рабинович П. М. Філософія прав: навч. посіб. в 5-ти ч. для студ. юрид. вищих навч. закладів. Ч. 1-2 : Філософія права як наука. Гносеологія права. Львів : Галиц. друкар, 2014. 232 с.

32. Санжаров С. М. Історія вчень про державу і право: Від найдавніших часів до початку ХІХ століття: навч. посіб. Східноукраїнський ; національний ун-т ім. Володимира Даля. Луганськ : СХУ ім. В.Даля, 2008. 148 с.

33. Талдикін О.В. Теорія влади. Структурно-логічні схеми і таблиці: навч. посіб; Дніпро: ДДУВС, 2020. 164 с. URL: <http://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/5508>

34. Філософська антропологія: екзистенціальні проблеми В. І. Шинкарук; НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди. К.: Педагогічна думка, 2000. 286 с.

35. Філософія права: Т. 2 / редкол.: С. І. Максимов (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Х.: Право, 2017. 1128 с.

36. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. : у 2 т. за ред. В. Д. Гончаренка. Київ : Ін Юре, 1998. Т. 1. 504 с.

37. Чупринський Б. О. Філософсько-правові аспекти формування професійної культури майбутніх юристів : монографія. Луцьк : ФОП Захарчук В.В., 2012. 144 с.

38. Філософія : підручник / В.С. Бліхар, Н.В. Гайворонюк, А.Ф. Карась та ін. Львів : ЛьвДУВС. 2015. 428 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет:

1. Бібліотека Харківського національного університету внутрішніх справ. URL: <https://lib.univd.edu.ua/>

2. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.

3. Інституційний Репозитарій Харківського національного університету внутрішніх справ. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/>

4. Стэнфордская философская энциклопедия: переводы избранных статей. URL: <http://www.philosophy.ru/ru/linx/%20linx1.html>.

5. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко. URL:

4. Засоби оцінювання здобувачів вищої освіти

Перелік питань до екзамену.

1. Поняття та предмет філософії права.
2. Філософія права як наука та навчальна дисципліна.
3. Методологія філософії права.
4. Структура філософії права.
5. Філософія права у системі наук, її основні питання і функції.
6. Формування перших уявлень про державу і право на Стародавньому Сході.
7. Розуміння права у Стародавньому Єгипті та Межиріччі.
8. Ведична філософія у Стародавній Індії та її підходи до відносин між людьми та їх упорядкованості.
9. Розуміння права у філософських ученнях Стародавнього Китаю.
10. Даосизм як «правильний життєвий шлях людини чи народу».
11. Уявлення про всесвітній лад і порядок Конфуція.
12. Правові погляди китайських легістів.
13. Загальні риси розвитку філософсько-правової думки у Стародавній Греції.
14. Особливості філософсько-правових поглядів Сократа.
15. Геракліт та його діалектика і право розуміння.
16. Піфагор та справедливі закони.
17. Вчення Демокріта про закони.
18. Філософське обґрунтування права Платоном.
19. Особливості поглядів Аристотеля на право.
20. Загальна характеристика філософсько-правової думки в Стародавньому Римі.
21. Природно-правове вчення Цицерона.
22. Погляди на право римських філософів – стоїків.
23. Римські юристи про право
24. Роль римської філософсько-правової думки у формуванні європейської правової науки та системи законодавства.
25. Основні риси філософсько-правової думки західноєвропейського середньовічного суспільства.
26. Філософсько-правові погляди А. Августина.
27. Вчення Т. Аквінського про державу і право.
28. Формування та розвиток мусульманської правової думки.
29. Коран як джерело мусульманського права.
30. Особливості розвитку філософсько-правової думки в епоху Відродження.
31. Державно-правові погляди про сутність законів і форми держави М. Падуанського.
32. Філософсько-правові вчення Н. Макіавеллі.
33. Вчення Ж. Бодена про державу. Теорія державного суверенітету.

34. Формування утопічної течії у філософії права: Т. Кампанелла.
35. Формування утопічної течії у філософії права: Т. Мор.
36. Погляди М. Лютера на право і державу.
37. Тираноборчі ідеї щодо держави і права Е. Ла Боесі.
38. Теорія поділу влади Ш.Монтеск'є, її зміст і значення.
39. Погляди на державу і право Ж. Ж. Руссо.
40. Філософсько-правова думка доби Великої французької революції.
41. Вчення про суспільство О. Конта.
42. Погляди Вольтера на право і державу.
43. Державно-правове вчення К. Гельвеція.
44. Філософсько-правові підходи Ф. Бекона.
45. Загальні риси філософії права німецької класичної філософії.
46. Розробка проблем права, державності і закону в філософії І. Канта.
47. Вчення про право І. Фіхте.
48. Філософсько-правове вчення Г. Гегеля, його система філософії права.
49. Філософсько-правові вчення К. Маркса і Ф. Енгельса.
50. Погляди на право Г. Гуго.
51. Аристократична теорія права та держави Ф. Ніцше.
52. Філософсько-правова думка Англійської революції: загальні риси.
53. Етатизм, суспільний договір та природне право у філософсько-правовому вченні Т. Гоббса.
54. Загальна характеристика ліберальної теорії Дж. Локка.
55. Правове вчення Дж. Остіна.
56. Розподіл влад і право за Дж. Локком.
57. Поширення лібералізму, теорій природного права та суспільного договору в колоніях Британської Америки.
58. Загальна характеристика поглядів на право та державу Б. Франкліна.
59. Бачення і розуміння державно-правових явищ Т. Джефферсоном.
60. Правовий позитивізм В. Вілсона.
61. Політико-правовий федералізм А. Гамілтона.
62. Конституційно-правова теорія Дж. Медісона та її характеристика.
63. Теорія солідаризму Л. Дюгі.
64. Ліберальна економіко-правова доктрина Ф. Гаєка.
65. Юридичний неопозитивізм у працях Г. Кельзена.
66. Юридичний постпозитивізм у працях Х. Харта.
67. Філософсько-правова думка Київської Русі
68. Ідея рівноцінності і рівноправності народів, сформульовану митрополитом Іларіоном у «Слові про закон і благодать».
69. Утвердження української ранньофеодальної держави. Правові настанови Я. Мудрого та В. Мономаха
70. Роль представників Києво-Могилянської Академії в державотворенні і праві.
71. Ідеї державотворення П. Могили.

72. Суспільно-політичні погляди Ф. Прокоповича.
73. Внесок Б. Хмельницького в українське державотворення.
74. Роль І. Мазепи в боротьбі за українську державність.
75. Філософсько-правові засади «Конституції» П. Орлика.
76. «Філософія серця» у працях Г. Сковороди.
77. Антропологічні підстави філософії права П. Юркевича.
78. Філософсько-правові погляди Т. Шевченка.
79. Права людини, свобода та закон у вченні М. Драгоманова.
80. Філософсько-правові погляди М. Грушевського.
81. Державно-правові погляди І. Франка.
82. Державно-правові погляди Б. Кістяківського.
83. Сучасна філософська-права думка в Україні.
84. Онтологічна природа права. Правова реальність
85. Гносеологія права як складова філософії права.
86. Антропологічні основи права.
87. Філософський зміст і обґрунтування прав людини.
88. Основи теорії гендеру.
89. Правова аксіологія: історія виникнення, основні поняття та принципи.
90. Філософія покарання: право покарання і право на покарання.